

Д. МАЛАКОВ

Український благодійник Олексій Якубенко і жіноча школа господарювання

Наприкінці XIX – на початку XX ст. серед численних форм благодійності практикувалося заснування притулків та різноманітних навчальних закладів. Це відповідало тогочасним загальногуманістичним настроям суспільства.

Сто років тому віддалена від центру Києва частина Лук'янівки – район Кирилівських висот та долина Сирця – вважалася околицею. Над мальовничими зеленими ярами й приярками, серед гаїв та ставків селилася трудова інтелігенція, будували собі дачі й особняки замо-жні кияни. У різний час тут мешкали художник О. Мурашко, інженери Є. Патон, С. Тимошенко, письменниця О. Пчілка, композитори Г. Бобінський, М. Леонтович, К. Стеценко, архітектор Е. Брадтман, біолог М. Кашенко¹. Більш-менш скромні, як на сьогодні, дачі й особняки сусідили зі звичайними хатинками й будиночками міської і приміської бідноти – “простим людом”. На Лук'янівці було кілька військових казарм. Серед промислових підприємств тільки-но починали розбудовуватись майбутні заводи “Укркабель” (тепер вже неіснуючий) та “Артем”.

Не випадково саме в цьому районі класових протиріч в робітничій школі-майстерні соціаліст Ювеналій Мельников став поширювати утопічні марксистські ідеї, підбурюючи робітничу молодь на соціальні заворушення². Після його арешту в квітні 1896 р. й розгрому підпільного гуртка влада заходилась зводити як альтернативу Лук'янівський народний дім попечительства про народну тверезість. Тоді ж по всій Лук'янівці виникла мережа притулків і сиротинців.

А при парафіяльній церкві св. Федора 1906 р. утворилося Лук'янівське дамське попечительство про бідних з власним уставом, затвердженим київським губернатором³. Його очолила впливова лук'янівська особа – дружина дійсного статського радника Марія Францівна фон Рот. Дамське попечительство переймалося долями бідних дітей, наданням допомоги нужденним, поширенням початкової освіти, врешті-решт – попередженням революційних заворушень у суспільстві.

На початку 1911 р. Лук'янівське дамське попечительство про бідних ініціювало створення жіночої практичної школи домоведення (господарювання)⁴. До наглядового комітету увійшли інженер шляхів сполучень Олексій Якубенко, дружина голови Київського окружного суду Єлизавета Грабар (зберігся їхній модерний особняк на вул. Мельникова, 8), агроном Феодосій Гвоздик, представник земства адвокат Семен Дубинський, лікар М. Цигульський, настоятель церкви св. Федора священник Ісаакій Тарасевич, Марія Авраменко та інші впливові парафіяни⁵.

Землю під будівництво нового закладу надав почесний голова наглядового комітету надвірний радник Олексій Федорович Якубенко⁶. Варто нагадати: це він, член Старої громади, свідомий українець, виконав перший проект упорядкування могили Тараса Шевченка з хатою наглядача біля неї та особисто керував усіма будівельними роботами, що велися на народні пожертви на Чернечій горі в Каневі у 1882–1884 рр.⁷ У Києві О. Якубенко мешкав у власній садибі, мав нерухомість на вул. Жилинській, 54⁸.

Умови дарування передбачали надання 5025 кв. саж. землі на Лук'янівці, у верхів'ях Кмитового яру, з яких 2000 кв. саж. – під садибу школи господарювання, а решта – на продаж, з тим, щоб отримані кошти використати на спорудження будинку школи та відповідних

служб. Частину коштів надали громада парафії, міська управа та земство. Проектував будинок інженер – добродійник О. Якубенко. Так само безоплатно різні фахівці виконали інженерне облаштування садиби.

Невдовзі на схилі Кмитового яру вже був готовий дво-триповерховий ошатний цегляний будинок під № 10, декорований у дусі пізнього неоренесансу, з гарним ганком парадного входу з провулку, названого Якубенківським.

Серед жертводавців була відома в Києві дружина цукропромисловця, колекціонера та мецената Варвара Ханенко, яка надала кошти на влаштування оранжереї. Цеглу дали київські виробники Шевченко та Козинський, а ящик скла – Матусовський. Пані фон Рот подарувала пару курей породи Ланшан, кущі смородини та рослини для оранжереї. Інші відомі лук'янівці також дарували: хто пару курей, хто півня чи пару поросят, хто глобус, раму та полотно для екрана “чарівного ліхтаря”. Від садівництва Мейера (нині – агрофірма “Квіти України”) надійшли виводок пекінських качок та пава, від міського садівництва – 40 кущів канн. Священики дарували ікони. Дехто просто давав гроші, частина коштів надходила від благодійних заходів. Школа навіть мала право виписувати з-за кордону навчальні посібники, новітні знаряддя обробітку ґрунту, сортове насіння тощо.

Згідно з ухваленим статутом, школа була розрахована на утримання на повному пансіоні (одяг, харчування) 30 учениць. Приймалися дівчатка віком 13–15 років незалежно від соціального стану, але християнського віровизнання. У першому наборі було 17 учениць, взятих із сиротинців та бідних родин. Зокрема, доньок дворян – 1, міщан – 3, селян – 8, військових – 4, чиновників – 1. Навчання тривало 2–3 роки. У школі викладали Закон Божий, письмо, читання, рахування, основи природознавства, домоведення, садівництво, городництво, тваринництво, молочарство, бджільництво, кулінарію, рукоділля, шиття, прання, співи. Школа готувала фахівців, які могли вести садибне й хатне господарство у заможних родинах, ставила за мету “розвинути у вихованок господарські якості, вміння розподіляти свій час, дбайливість та почуття відповідальності за доручену їм справу, любов до природи, простого способу життя та прагнення використати набуті в школі знання з метою поліпшення умов сімейного побуту землеробського населення, зміцнення в ученицях релігійного почуття та любові до батьківщини”. В уставі школи наголошувалося, що виховання учениць спрямоване на прищеплення гігієнічних навичок, “однак у тих межах, щоб не дати приводу до розвитку у вихованок школи схильності та звичок, які б не відповідали їхньому майбутньому трудовому життю. Відповідно до цього, як в одязі, так і в їжі та помешканні неприпустимі жодні надмірності, а весь спосіб учнівського життя має бути якомога простим і відповідним до умов побуту й віку учениць, привчати їх до догляду за собою без допомоги найманої прислуги”.

Лише після трирічної практики безпосередньо в панських мастках чи сім'ях випускниці мали надати звіт та відгук хазяїв і, в разі затвердження цього звіту радою школи, одержували свідоцтво про звання “домоводки”.

День у школі починався о 6-й ранку взимку, а влітку – дещо раніше. Прибирання, вмивання, повторення “уроків”. О 7-й – загальна молитва і чай. З 8-ї до 12-ї – теоретичні та практичні заняття. О 12-й – обід (по 100 г м'яса щодня, крім посту) та перерва до 14-ї, потім дві години занять та годинна перерва для вечірнього чаю та відпочинку, заняття до 19-ї. О 19-й – вечеря, уроки, ігри. О 21-й – загальна молитва і всі лягають спати.

До програми навчання входили науково-пізнавальні екскурсії на молочні ферми, у зразкові господарства, на сільськогосподарські виставки тощо⁹.

Школа діяла до 1918 р. У міжвоєнний час тут містився дитячий будинок № 2 для дошкільнят. Особливо сутужно довелось вихованцям під час німецької окупації: діти голодували, були й смертельні випадки¹⁰.

На жаль, 1955 р. вулицю Якубенківську перейменували на честь художника В. Тропініна, який жодного стосунку до цієї місцевості не мав. І так само “чомусь” немає згадки про свідомого українця та благодійника Олексія Якубенка у двотомному “Шевченківському словнику”.

---

¹ Друг О., Малаков Д. Особняки Києва. – К., 2004. – С. 616–617.

² Кононко Г., Чудновська І., Скуленко Г. Історико-революційні пам’ятні місця та пам’ятники Києва. – К., 1959. – С. 24–26.

³ Державний архів м. Києва (ДАК). – Ф. 163. – Оп. 6. – Спр. 120. – Арк. 1–4зв.

⁴ Там само. – Арк. 5–6.

⁵ Там само. – Арк. 10.

⁶ Там само. – Арк. 10.

⁷ Чикаленко Є. Спогади. – Нью-Йорк, 1955. – С. 295; Тарахан-Береза З. Святиня. – К., 1998. – С. 151, 153, 156, 158, 159, 465–466.

⁸ ДАК. – Ф. 143. – Оп. 2. – Спр. 2628. – Арк. 2.

⁹ Отчёт о деятельности Киево-Лукьяновской практической школы домоводства с 7 марта 1911 по 1 января 1912 года. – К., 1912.

¹⁰ ДАК. – Ф. Р.2412. – Оп. 2. – Спр. 8. – Арк. 30.